

z dne 11. marca 1918, s katerim ga je »ministerialna komisija« klicala na zaslisanje. Naslovljeno je namreč še vedno na Rožnik in šele drugo vabilo z dne 14. marca 1918 je priložilo na pravi naslov. Verjetno je Cankar ob tej priliki morda na opomin policije prijavil to svoje stanovanje 20. marca 1918, kakor priča izpisek iz zglasevalnih pol [štev. 20 (400)] v »Popisnicah« na ljubljanskem magistratu, ki si ga je napravil Fran Vesel dne 5. julija 1950.³⁵ Po odhodu dr. Puntarja v Trst septembra 1918 se je nato naslednjega meseca selil tudi Cankar in prišel 4. oktobra stanovat k Lujizi Ravnikarjevi na Kongresni trg štev. 5. Ta je bila »uradniška sirota«, doma iz Vipave, in se je preživljala z oddajanjem stanovanja podnajemnikom. Novo stanovanje je bilo v I. nadstropju »na vodo«, gledano od Ljublanice, kamor se je prišlo skozi pritličje s Kongresnega trga. V tej hiši se je Ivan Cankar 29. oktobra 1918 zvečer ponesrečil, ko je padel po stopnicah, ki vodijo navzdol na majhno dvorišče. To deli trakt hiše, ki stoji ob Kongresnem trgu, od trakta, ki stoji ob Ljublanici, v katerem je Cankar stanoval. Ker se je pobil na tilniku, so ga odpeljali v kirurški oddelek bolnišnice, od koder so ga 18. novembra odpustili kot zdravega. Po odhodu iz bolnišnice je stanoval pri Rohrmannovih do 25. novembra, ko je moral vnovič v bolnišnico. To pot v interni oddelek v sobo štev. 25 v I. nadstropju, kjer je 11. decembra 1918 umrl.

Ta kratki pregled Cankarjevih bivališč v Ljubljani je resničen odsev njegovih neurejenih gmotnih razmer, ki mu niso dovoljevale, da bi se nekeje ustalil in si ustvaril mirno zatočišče. Večno menjavanje stanovanj je tudi v njegovem literarnem delu zapustilo svoje sledove: tisti njegov neprijetni občutek, da ni nikjer doma, občutek »popotništva«, ki se ga ni iznebil vse do konca svojega življenja.

France Dobrovoljc

H KORESPONDENCI TRUBAR-BULLINGER

Trubarjevo nagibanje k cvingljanstvu se najočitneje kaže v njegovih dopisih Heinrichu Bullingerju (1504—1575), Zvinglijevemu nasledniku, ki je nadaljeval, izvedel in utrdil reformacijo v Zürichu. Doslej so bila znana 4 Trubarjeva pisma temu reformatorju (13. sept. 1555, 13. marca 1557, 10. julija 1557, 20. dec. 1557, gl. Elze, Trubers Briefe 19—34), eno se je z gotovostjo suponiralo (ok. 8. nov. 1557, gl. prav tam 34). Ne glede na vrzeli, ki so za Trubarjeva pisma očitne, zlasti med 13. sept. 1555 in 13. marcem 1557, pa smo docela pogrešali Bullingerjevih pisem. Dve novi pismi, izmed njih eno Bullingerjevo, podrobneje osvetljujeja razmerje med slovenskim in švicarskim reformatorjem, posebej pa še prispevata k poznanju Trubarjevega življenja in dela. Izvedel sem zanj na podlagi podlistka »Die Bullinger-Briefsammlung« v Neue Zürcher Zeitung št. 2061 z dne 1. dec. 1944, ki poroča, da so dokončno uredili zbirko Bullingerjevih pisem.

Pregled korespondence

- Trubar — Bullingerju 13. sept. 1555 (Elze, Trubers Briefe 19)
[Bullinger — Trubarju sept. (?) 1557 (ni ohr., gl. Tr. Br. 22)]
- Trubar — Bullingerju 13. marca 1557 (Tr. Br. 22)
- Trubar — Bullingerju 10. jul. 1557 (Tr. Br. 29)
- Bullinger — Trubarju 10. okt. 1557 (objavljeno tu niže)
- [Trubar — Bullingerju ok. 8. nov. 1557 (ni ohr., gl. Tr. Br. 34)]
- Trubar — Bullingerju 20. dec. 1557 (Tr. Br. 32)
[Bullinger — Trubarju apr. 1558 (ni ohr., gl. v niže objavljenem Trubarjevem pismu)]
- Trubar — Bullingerju 1. febr. 1559 (objavljeno tu niže).

³⁵ Veselova mapa (NUK).

Prvo, doslej neznano pismo z dne 10. okt. 1557, napisano z Bullingerjevo roko, se hrani v Državnem arhivu v Zürichu pod signaturo E II 346 a, str. 378, 378 v., fotografski posnetek je v Ljubljani v NUK (rokopisni oddelek, inv. št. 71/49). Objavljam ga tu natanko po izvirniku, le kratice so razrešene:

S. P. Accepi literas tuas Trubere charissime vna cum folijs uersionis tuae. Probo admodum operam tuam, & hortor modis omnibus ut pergas in re sanctissima pariter et utilissima. Quid enim fructuosius agere posses, quàm salu[ta]ria seruatoris nostri uerba et facta, denique sanctissimorum Actorum eius doctrinam syncerissimam Barbaris gentibus proponere legendam? Dubito numquid hodie possis maius. Oro itaque deum ut te confirmet in instituto sanctissimo uiresque concedat [ad] perficienda ea quae coepisti fidelissime. D. D. Jacobi Andreae modestiam et animum pacis studiosum probamus & laudamus, libellum autem eius non ita probamus. Non conatur ille partes inter sese dissidentes (quod eum multos opinari audio) componere, sed simpliciores erudire, quid de coena & doctrina sacramentaria in hisce conversationibus sentiant. Paucis autem demptis totam Lutheri doctrinam redegit in compendium et lectoribus instillat. Quae ille de coelo disputat minime probare possum: sicuti nec illud quod contendit reuera corpore christi et pretioso eius sanguine impios quoque communicare. Votum non institui me libellum illum censere. Cupio bonum illum uirum mihi esse notioem quàm est. Neque nobis vquam receptum (prečrtano »est«) fuit, eos qui ex Lutheranis in hoc capite diuersum à nobis sentiunt, persequi, odisse causisque adoperire vti nonullis ex istis mos est non admodum laudabilis. Posset fortassis aliqua per temporis opportunitatem tolerabilis inueniri concordia, si modo ex animis eximeretur acerbitas & amaror. Videmus non raro dissensisse alios, ex beatis patribus, ab alijs, sed ideo non omnem dissuisse amittitiam. Hodie uero tanta quorundam animos obsedit rabies, & ita in uerba magistrorum iurati ueluti vinciuntur, ut si aliquem à se uel magistro suo dissidentem uel modice intelligant, tantum non haeseos inclament et arma furibundi corripiant. Per nos numquam stetit quo minus coiret concordia, sed, cum scirent multi nos in omnibus nec posse nes uelle (nisi scripturis edocti) ipsorum sententijs accedere indigni uisi sumus qui uel audiamur, quorum libri legantur, et cum quibus iniatur uel aliqua societas. Per istorum intemperiam ac clamores stetit hactenus, quod incendium hoc infelix non modo extingui non quiuuit, sed in diem potius incrementa magis magisque accepit. Scripsimus nos consensionem ante annos aliquot, eamque uulgauimus non ut quemquam ad pugnam prouocaremus, sed ut placaremus potius multos, qui existimarent nos inania statuere ac tueri symbola. Ac dum spe bona pleni sumus, fore ut qui nobis hactenus fuere iniquiores, placidi magis esse nobis incipiant, irruit ex improviso Vuestphalus ille, nulla ad hoc necessitate, sed mera libidine impulsus & edit ferruginem dissidentium. Qui qualis liber sit, ipse loquatur potius malo, quàm ipse multis repetam. Hic uerò ut aliorum animos placaret Calvinus defensionem consensionis nostrae conscripsit. Cui mox Vuestphalus hostile scriptum opposuit, totumque propemodum Balthici maris tractum armavit et ad pugnae consortium attraxit. Volant itaque instar saxorum confessiones imò condemnationes execrationes et anathemata. Damnantur enim ecclesiae nostrae, damnatur fides et doctrina nostra, et quidquid foedum est et intollerandum plenis in nos vasis effunditur. Apellamur enim sacramentarij, sectarij, seditiosi, schismatici, haeretici, sacrilegi, impij & quid non? Haec ita habere declarant libri, probat rerum series confirmatque historiae ueritas. Cur ij nunc quidem in nos velut authores, retorquent sacramentarij certaminis reparationem? Verum de his plura scripsi quàm ab initio me scripturum putavi.

De Grybaldi negotio quid sentirem mi Prime? Ego symbolo Apostolico, Niceno & Athanasij adhaereo & contrariam doctrinam ex corde abhorreo. Egi aliquando cum isto homine de hac ipsa causa; qui et in manibus meis confessionem reliquit non omnino repudiandam; sed uideo istum lubrica fide usum esse. Nuper Bernae coniectus in uincla, palinodiam se cantaturum recepit.

Vix incolumi uita euasit. Si quid habueris rerum Turcicarum & Austriacarum, gratum feceris si communicaueris. Pro communicatis immortales ago gratias ac literas mihi traditas remitto. Vale. Tiguri 10 octobris. anno 1557.

Bullingerus tuus.

V prevodu tov. Antona Sovreta — naj se mu tu najlepše zahvalim za prijaznost — se pismo bere takole:

Lep pozdrav! Dragi Trubar, prejel sem tvoje pismo obenem z listi tvojega prevoda. Tvoje delo povsem odobravam in te na vso moč izpodbujam, da nadaljuj v ti tako sveti in koristni stvari. Kaj bi mogel namreč početi plodovitejšega nego izročati zveličavne besede in dela našega Odrešenika, poleg tega pa najčistejši nauk o svetih dejanjih njegovih barbarskim plemenom v branje? Dvomim, da bi utegnil storiti danes kaj večjega! Zategadelj prosim Boga, naj te potrdi v svetem podjetju in ti dá moči, da do kraja izvedeš, kar si tako pogumno začel. G. g. Jakoba Andreaeja skromnost in miroljubnega duha odobravamo in hvalimo, manj zavzeti pa smo za njegove bukve. Mož ne poskuša premostiti razkola med nasprotnimi si strankami (čeprav od mnogih strani slišim, da si to domišljuje), ampak poučuje preproste duše, kaj naj si ob teh tako silno nasprotujočih si naukih mislijo o obhajilu in zakramentalnem nauku. Z majhnimi izjemami je spravil ves Lutrov nauk v kratek obris ter ga po kapljicah daje bralcem. Z njegovim razpravljanjem o nebesih se nikakor ne morem sprijazniti, prav tako ne s trditvijo, da pri obhajilu tudi brezbožniki resnično prejemajo telo in dragoceno kri Kristusovo. Sicer pa nisem imel namena presojati njegovo knjigo. Zelim, da bi tega dobrega moža poznal bolje, kakor ga. Nam ni nikoli prišlo na misel, da bi luterance, ki so v tem poglavju drugačnega naziranja mimo nas, nemara preganjali, sovražili in s klobuki pokrivali. Morebiti bi se ob ugodni priliki vendarle mogle najti kak znosen sporazum, samo ko bi se poiztrebila iz src trpkost in grenkoba. Saj vidimo, da so se tudi sveti cerkveni očetje neredko pričkali in razdvajali, a zato še niso odvrgli vsega prijateljstva. Danes pa je duše nekaterih obsedla že kar divja pobesnelost: prisegajoč na besede učitelja so, rekeli bi, tako povezani in vkovani, da, če opazijo, da kdo samo za las odstopa od njih ali njih učenika, toliko da ga ne razkriče za krivoverca in da v svoji steklosti ne zgrabijo za orožje! Mi gotovo nismo bili krivi, da ni prišlo do poravnave, narobe: ker so mnogi vedeli, da se ne moremo in ne maramo v vsem priključiti njihovim nazorom (razen po pismu poučeni), smo se jim zazdeli nevedni, da bi sploh spregovoriti smeli, da bi se naše bukve brale in da bi se z nami sklepala kakršna koli zveza. Krivi sta bili marveč njih nestrpnost in kričavost, in sicer do take mere, da se ta nesrečni požar ne le ni dal pogasiti, ampak je dobival od dne do dne obilnejšega netiva. Pred nekaj leti smo napisali Sporazum ter ga dali na svetlo, ne zato, da bi koga izzivali na boj, nasprotno, da bi mnoge pomirili, ki so bili morebiti mnenja, da postavljamo in zagovarjamo ničevne simbole. Navdajalo nas je veselo upanje, da se bodo naši dotedanji nasprotniki začeli unašati in svoje negodovanje do nas ublaževati, ko ti nenadoma prihruje znani Westphal ter brez nujnega razloga, iz gole samovoljnosti objavi tisti svoj zmazek disidentski. Kakšna je ta knjižura, naj sama pove, jaz ne mislim veliko ponavljati iz nje. Tedaj je napisal Calvin, da bi pomiril duhove drugih, obrambo našega Sporazuma. Kmalu nato je naperil Westphal zoper njega polemičen spis, oborožil do malega vse pokrajine okoli Baltskega morja ter jih pritegnil v skupni boj. Tako dežuje zdaj nalik kamenju samih veroizpovedi, bolj rečeno obsodb, prekletstev in izobčenj. Obsojajo se namreč naše cerkve, obsoja se nauk in vera naša, in kar je koli sramotnega in neznosnega, vse se izliva na nas iz polnih golid! Imenujejo nas zakramentarce, sektaše, upornike, shizmatike, heretike, svetoskrunce, brezbožnike in kaj vem kaj še vse! Da je res tako, dokazujejo knjige, potrjuje vrsta dogodkov, priznava resničnost zgodovine. Cemu obračajo potem ti ljudje krivdo na nas, češ da smo mi povzročili obnovo zakramentalnega spora? Toda dovolj o tem! Napisal sem več, kakor sem spočetka nameraval.

Kaj da mislim o Grybaldijevi zadevi, ljubi Primož? Jaz sem pristaš apostolske veroizpovedi, nikajske in Atanasijeve, vsak drug, nji nasproten nauk od srca zavračam. Nekoč sem z možem osebno razpravljal o tem vprašanju, dà, pustil mi je v rokah celó svojo veroizpoved: ta sicer ni, da bi jo človek kar povprek zavrgel, vendar vidim, da so v nji kaj dvomljiva in spodrkljiva mesta. Pred nedavnim so ga v Bernu zaprli, pa se je obvezal, da bo preklical. Komaj jo je živ unesel. Če imaš kaj novic o Turkih in Avstrijcih, mi boš ustregel, ako mi jih sporočiš. Za poslano vesti presrečna hvala! Tvoje pismo ti vračam. Zdrav bodi! V Zürichu, 10. oktobra 1557.

Tvoj Bullinger

Pismo je odgovor na Trubarjev dopis z dne 10. julija 1557 (Elze, Trubers Briefe 29), s katerim je Trubar poslal Bullingerju tri pole Prvega dela novega testamenta in v katerem je med drugim omenil prav tedaj izšlo knjižico Jakoba Andreaeja »Kurtzer und einfältiger bericht, von des herren nachtmal«. Ob tem aktualnem vprašanju je Trubar še bil dostavil, kaj mu je dejal württemberški reformator Brenz: da so Švicarji in ne luteranci znova začeli boj glede obhajila, on (Trubar) pa da je menil, da je Westphal bil tisti, ki je znova sprožil boj.* Značilen je Trubarjev vzklík: »Gott gebe frid und ainigkeit in der kirchen.« Potem omenja Trubar še Gribaldijevo naziranje »de essentia divina«, češ da ga ne more razumeti.**

O vseh teh stvaréh, ki jih je bil Trubar načel v svojem pismu, govori zgoraj objavljeno Bullingerjevo pismo. Podoba je, da je Trubar na Nemškem bil v zadregi, ko se je čedalje bolj večal prepad med njegovimi gospodarji luteranci in med cvinglijanci, h katerim se je nagibal. Iz te zadrege se je Trubar zaupljivo obračal do modrega in zmernega Bullingerja, a ta ga je očetovsko izpodbujal, vodil in poučeval. Trubar mu je pošiljal tudi pisma, ki jih je prejemal iz domovine, da bi obveščal Bullingerja o dogodkih na Slovenskem; ta pisma mu je potem Bullinger vračal.

Drugo pismo z dne 1. februarja 1559, napisano s Trubarjevo roko, je prav tako v Državnem arhivu v Zürichu pod signaturo E II 556, str. 194—196 v., fotografski posnetek pa v Ljubljani v NUK (rokopisni oddelek, inv. št. 71/49). Tu naj sledi objava natanko po izvirniku, toda z razrešenimi kraticami:

Eruditissimo atque Pijssimo Viro Domino Henricho Bullingero Ecclesiae Tigurinae Pastori fidelis[simo, Domi]no et Praeceptoru s[uo se]mper reue[ren]te[r] obs[er]vando] etc. Zurich.

* Spor glede obhajila, ki se je pokazal že 1529, je na novo oživel, ko so Calvin in cvinglijanci 1549 sklenili in 1551 izdali svoj Consensus Tigurinus, t. j. Züriški sporazum, s katerim so se postavili proti luterancem: medtem ko so luteranci trdili, da obhajance, naj bo vernik ali nevernik, resnično prejme s kruhom in vinom Kristusovo telo in kri, sta švicarska reformatorja razlagala kruh in vino zgolj kot znamenje in spomin. Proti Züriškemu sporazumu je 1552 ostro nastopil hamburški župnik Joahim Westphal ter celo dosegel, da v primorskih krajih severne Nemčije in Danske niso hoteli sprejeti verskih beguncev z Angleškega, ker so le-ti bili kalvinci. (Prim. Die Religion in Geschichte und Gegenwart I, 70 in Elze Trubers Briefe 30). Calvin je branil Züriški sporazum v spisu Defensio 1554 (Pestalozzi C., Heinrich Bullinger, Eberfeld 1858, 391, 640).

** Trubar ima v mislih Mattea Gribaldija, izvrstnega italijanskega jurista, ki je zaradi verskega prepričanja moral zapustiti domovino. Vergerij ga je iz Švice pripeljal v Tübingen, čeprav je vedel za njegovo antitrinitariščno usmerjenost. Württemberški vojvoda Krištof ga je nastavil na univerzi, a ko se je njegov antitrinitarizem razglasil, ga je Vergerij 17. jun. 1557 denunciral vojvodi. Gribaldi je poleti istega leta pobegnil v Švico in smel tam ostati, ko je svoje nauke preklical (Kausler-Schott, Briefwechsel 118, 141).

Gratia et Pax a domino Jesu Christo seruatore nostro.

Erwürdiger Hochgelerter wohlgunstiger lieber herr vnd Praeceptor. Ich bitt E. Er. mit dem höchsten, wolle mir nicht verargen das ich so lange Zeit euch nichts geschriben vnd auff das euer schreiben welches mir noch Im Aprili nechst verschinen von Memmingen zukhumen, nicht bis her geantwort, dan warlich ich hab dis Jar so vil schreibens gehabt, nicht allein In der windischen sprach, sonder andrer sachen. Darzu unsere zuenckhfeldianer mit Iren heimlichen giftigen buechlein vnd hassigen verachtlichen reden vnd wincklpredigten legen mir vil vnruue auff, das ich In dem euch vergessen hab zu schreiben. Im obgemelten euerm letzten schreiben gibt Ir mir am ersten zuuerstehen, wie Ir mir eure sermones In sex priora Capita Jeremiae solt geschickt haben, die sein mir nicht [überantwort] worden, aber ich hab sie hernach von Memmingischen büechfürern gekhaufft. Darnach habt Ir etwas von Vergerio geschriben. Vnd uber 3 tag alls ich gemelts euer schreiben empfangen hab, kham H. Vergerius hie er aus Osterreich vnd Windischland gen Kempten, saget Ime, wie Ir Ime nicht abhold seit sonder ermanet, nachdem er nun allt worden, das er seine sachen sonderlich In glauben dermassen solt schicken vnd richten, das er ein guets ruerigs gewissen behalte etc. Darauff beualch er mir wider etlich sachen euch zuschreiben, welche nicht frid sonder zanckh vnter euch gestiftet hetten. Darumb habe vnterlassen. Er khan sein thrasonicum minantem fastum nicht ablegen. Der Lelius Succinus hat mich auch gegen Ime In vnwillen gebracht, eines malls hat mich der Lelius zu Tubingen gefragt, was ich von Vergerio halte. sprach ich, Er habe noch vil Vergerisch an Ime; darauff sprach er, videlicet libenter mentitur. Darauff schwig ich. Nun solchs nach her Ime der Lelius gesagt auch wie ich den Vergerium gegen dem Domino Francisco Pergamo het ausgericht, deswegen mir der Vergerius hart zugeschriben, aber ich hab Ime auch dermassen geantwort, das er mir seitmal in .4. monaten nichts geschriben hat. Das lass ich also geschehen.

Ich schickh euch hiemit etlich schreiben von meinen Landsleüten, Mein Doeg der alte Bischoue zue Labach hat den Hals am 28 Martij zu Donauewerd abgefallen, wer an seiner stat Bischoue worden werdet aus gemelten schreiben vnd andere sachen, was mein arbeit, vernemen.

Wöllet euch so vil diemütigen, schreibt mir wie mit unseren Bruedern In Gallia et Anglia ein gestalt habe. Ich hör die Exules Anglicani sein widerumb In eorum patriam reuocirt. Laus Christo Domino. Was Ir hört von den zwaien kunigen vnd wer kunig In Anglia sein wirdet, das schreibt mir auch, auff das ich meis Popularibus vnd Cesareo sacellano hab was neues vnd gwicht zuschreiben. Ich mueß Caesareo Elemosinario meinem alten schuelgesellen trauen, licet ignoro an Nicodemum vel Hypocritam agit. schigtht mir die brieffe wider so werde ich wissen das Irs gelesen. Ich schigkh diss schreiben gen Lyndaium durch den herrn Mathiam Rotth prediger, Gruest die Herrn eure Chorbrueder furnemblich den H. Gualtherum (n ad tem: Wal) In meinem Namen, sein arbeit vnd des Musculi In Psalterium dient mir gantz wol zu meinem windischen Psalter. Ich hab schon 33. Psalm vertirt, hab auch die Argumenta vor vnd Annotationes In margine vnd expositiones in Fine, wie der H. Walther gesetzt. Thue mich hiemit euch allen beuelhen. Datum Kempten 1. Februarij Anno etc. 59.

T. exell. deditiss.

Primus Truber

Pismo je odgovor na neohranjen ali vsaj doslej neznan Bullingerjev dopis iz aprila 1558.

V *vodu* se zato Trubar opravičuje, da tako dolgo ni pisal. Izgovarja se najprej z mnogim pisanjem. Pripravljal je tedaj drugi del novega testamenta (Novi test. II a 1560) in, kakor izhaja iz zadnjega odstavka v pismu, tudi psalter, ki pa je izšel šele 1566 (Ta celi psalter Davidov). Katero bi bilo še drugo pisanje mimo slovenskega, s katerim se opravičuje, mora ostati odprto vprašanje. Potem se izgovarja tudi s schwenkfeldijanci, ki da mu delajo preglavice; res je Trubar imel že 1557 v Kemptenu težave s svojim

mladim pomočnikom, ker se ni dal odvrniti od schwenkfeldskega razkolništva (prim. Trubers Briefe 25). Ko je še naznanil, da ni prejel poslanih pridig o prvih šestih poglavjih Jeremije — tu gre za eno izmed številnih Bullingerjevih pridigarških publikacij, ki so začele izhajati 1549 (gl. Pestalozzi C., H. Bullinger 153) — se razpiše o Vergeriju.

Odstavek o Vergeriju izpopolnjuje Vergerijevo podobo, kakor nam je znana od drugod, zlasti pa osvetljuje Trubarjevo razmerje do nemirnega Laha. Po uspešnem sodelovanju leta 1555. sta se v naslednjem letu sicer razšla, vendar ne gre govoriti o popolnem prelomu. Takega sklepa ne dopuščajo niti Trubarjeve besede z dne 9. jun. 1557: »Vergerij je poleg Boga prvi in najiminenitnejši povzročitelj, da se je pričelo to prevajanje« (Prvi del novega testameta 1557, nem. predgovor), torej zelo spoštljive besede, niti naslednja dejstva: Vergerij poroča 17. junija 1557 vojvodi Krištofu o tisku Trubarjevega novega testameta ter mu pošilja odtis nemškega predgovora, ki ga je dobil pač od Trubarja (Kausler-Schott, Briefwechsel 142); leta 1557. si oba moža dopisujeta (Trubers Briefe 26); Trubar je o Vergerijevih korakih poučen in poroča 10. julija 1557 Bullingerju, da se Vergerij spet odpravlja na Poljsko (prav tam 29); pod konec 1557 Trubar Vergerija v pismu brani in zagovarja (prav tam 33).

Dobro pa nam kaže pismo podobo njunega osebnega razmerja. Iz njega izvemo, da se je Vergerij, ko se je vrnil s popotovanja v Avstrijo in v naše kraje (gl. Elze, Bibelbücher, JGGPÖ XVI [1895], 121), v aprilu 1558 oglasil tudi pri Trubarju v Kemptenu. Tedaj mu je Trubar sporočil, da ga Bullinger, ki da mu ni nenaklonjen, opominja, naj svoje verske stvari zdaj na starost tako uredi, da bo imel mirno vest (tako je bil naročil Bullinger Trubarju v neohranjenem pismu iz aprila 1558). Vergerij pa menda ni rad slišal takih opominov, zato je bil njegov odgovor, ki naj bi ga bil Trubar sporočil Bullingerju, takšen, da bi bil povzročil prepir — tako vsaj se je Trubarju zdelo, pa je tedaj rajši molčal. Sele leto dni kasneje, v našem pismu, poroča Trubar o tem Bullingerju in si ne more kaj, da ne bi označil Vergerija z besedami: »Er khan sein thrasonicum minantem fastum nicht ablegen«, t. j. ne more odložiti svoje bahave agresivne nadutosti. Nekoč, se dalje bere v pismu, ga je Trubar označil Leliju Soziniju* z besedami, da »ima Vergerij še mnogo vergerskega na sebi«. To je Lelij dopolnil, češ da se mož rad laže. Pa je Lelij nesel to Vergeriju na nos in povrh še, kako se je Trubar izrazil o Vergeriju proti Francescu Bonettu**. Tudi to ni moglo biti posebno laskavo za Vergerija, zakaj ta je nato Trubarju napisal ostro pismo. Ker mu tudi Trubar ni ostal dolžan odgovora, je Vergerij prekinil pisemsko zvezo, a to je utegnulo biti septembra ali oktobra 1558 (prim. »das er mir seitmal in .4. monaten nichts geschriben hat«). Po vsem tem je zelo verjetno, da je bil Vergerij tisti, ki je konec 1559 vojvodi Krištofu ovadil Trubarja, da so v njegovih knjigah »napačni prevodi, velike zmote, napačne razlage, krivoverski in cvinglijanski nazori o krstu, ohhajilu in opravičenju« (Trubers Briefe 36). Res je Vergerij 20. oktobra 1559 odšel za pol leta na Poljsko (Kausler-Schott, Briefwechsel 31—32), vendar je treba računati z njegovo jezo na Trubarja, računati z njegovim značajem (prim. zg., kako je ovadil Gribaldija) in z možnostjo, da je pred svojim odhodom lahko pridobil za svoje namene anticvinglijanca Andreaea (prim. Kidrič, Zgodovina slov. slovstva 36). Kakor odgovor na to ovadbo se bere kmalu zatem Trubarjeva negativna ocena Vergerijevega prizadevanja za hrvatski tisk v pismu kralju Maksimilijanu 2. jan. 1560 (Trubers Briefe 41—43).

* Lelio Sozini (1526—1562), izobražen mož iz Siene, je zapustil domovino zaradi verskega prepričanja in se ustanovil v Zürichu, od koder je večkrat popotoval v Nemčijo, na Poljsko in v Italijo.

** Francesco Bonetto, trgovec iz Bergama je na svojih popotovanjih po Nemčiji in Svici obiskoval Bullingerja ter prenašal pisma (Trubers Briefe 26).

Pa docela Trubar vendarle ni prekinil stikov z vihravim Italijanom. Da ga je omenil v pismu svojim rojakom 19. marca 1560 (Trubers Briefe 69), sicer nič ne dokazuje, pač pa drži, da se je tudi z njim posvetoval, ko ni vedel, ali naj se na prvi poziv deželnihi stanov z dne 10. junija 1560 vrne v domovino ali ne (prav tam 87). Tudi 1561 je moral imeti Trubar opravka z njim, ko je Vergerij šaril po tiskarni, ki je zanjo odgovarjal Primož, ter preperečil objavo Skaličeve epistole v glagolskem katekizmu (prav tam 105). Kar je še znanega o razmerju med njima, kaže, kakor da sta se spet pobogala, sicer ne bi bil Trubar v sporu s Konzulom in Cvečičem klical Vergerija za pričo (oktobra 1562, Trubers Briefe 247) niti mu ne bi bil potožil, ko ga je 1564 Andreae osumil cvingljanstva (prav tam 417). In ko je Vergerij umiral — umrl je 4. oktobra 1565 — ga je Trubar do zadnjega diha tolažil (Kausler-Schott, Briefwechsel 445).

Novice iz domačih krajev je Trubar sporočil Bullingerju tudi ob našem pismu tako, da mu je poslal dopise, ki jih je sam prejel od svojih rojakov. Posebej pa sporoča, da si je njegov Doeg*, torej njegov rabelj, stari ljubljanski škof Urban Tekstor 28. marca 1558 zlomil vrat v Donauwörthu. Samega pa so zanimale novosti o protestantih na Francoskem in Angleškem. Veseli ga, da so se izgnanci z Angleškega lahko spet vrnili domov (1558 je umrla kraljica Marija Tudor, ki je preganjala protestante). Zanimajo ga novice o obeh kraljih, pač o francoskem in o angleškem, ter kdo bo kraljeval na Angleškem (tu je tedaj že zavlada Elizabetha). Vse to bi Trubar rad sporočil svojim rojakom in cesarskemu kaplanu. Ali je ta kaplan ista oseba kakor cesarski miloščinar, ki je takoj nato omenjen? Dvorni kaplan je bil v tem času Polidor de Montagnana, miloščinar pa Primož Lackhner iz Celja (Wolfsgruber C. Die k. und k. Hofburgkapelle, Wien 1905, pass.). Dasi je Polidor pozneje kot hud nasprotnik Trubarjev in protestantov igral kaj čudno vlogo (SBL II, 150), je vendar 1561 čutil potrebo zateči se k Trubarju ter mu je celo obetal, da bo pridigal čisti evangelij in da bo Trubarju pomagal (Trubers Briefe 120); potemtakem ni izključeno, da sta že prej bila v zvezi. Zveza z dvornim miloščinarjem Primožem Lackhnerjem, ki ga Trubar imenuje svojega starega šolskega pomočnika, a ne ve, ali se dela Nikodema**, torej bojazljivca, ali hinavca, datira pač iz tiste dobe, ko je bil Trubar kaplan pri sv. Maksimiljanu v Celju (1540—1547, Kidrič, Ogrodje, Razprave I, 207, 241). Orožen navaja, da je bil leta 1542 »sannnd Merten Caplan«, t. j. kaplan pri sv. Martinu v Celju, neki Petrus Lakhner (Orožen I., Das Bisthum und die Diözese Lavant III, 205) in kar vabljivo je, da bi Celjana Primoža Laknerja, ki ga najdemo pri Wolfsgruberju, enačili s Petrom Laknerjem v Orožnu. Ali smemo potem sklepati, da je Trubar bival v Celju (po Kidriču, Ogrodje, Razprave I, 207 ni stalno tam prebival) in da je tam imel tudi šolo? — Naposled prosi Trubar Bullingerja, naj mu vrne pisma rojakov, poslana v informacijo.

Za *zaključek* navaja Trubar, da pošilja pričujoče pismo po Matiju Rothu, pridigarju v Lindauu, ter naroča pozdrave za züriške duhovne, zlasti za Rudolfa Gualtherja, teološkega pisatelja in pozneje Bullingerjevega naslednika, po čigar delu o psalmih da tehnično ureja svoj prevod psalmov; tudi Wolfgang Musculus (Mäublina) Razlaga psalmov (Basel 1550, 1551, 1554) da mu prav dobro rabi.

Pismo je tudi prispevek k vprašanju o Trubarjevem cvingljanstvu. Neposredna zveza z Bullingerjem, čigar spisi so poleg Pellicanovih komentarjev prvi odkrivali mlademu Trubarju protestantski svet (Kidrič, Ogrodje, Raz-

* Doeg je znan iz sv. pisma starega zakona; bil je nadzornik nad Savlo-vimi pastirji in je postal rabelj nekega nedolžnega duhovniškega rodu.

** Nikodem je znan iz sv. pisma novega zakona; bil je Kristusov pristaša, a si tega iz strahu ni upal javno pokazati.

prave I, 219), se ni nehala 1557, kakor bi utegnili sklepati iz doslej znane korespondence, temveč sega v leto 1559. in verjetno še naprej. S tem dobi Ungnadov očitak iz leta 1562, da hvali Trubar Bullingerjeve spise (Kostrenčič, Urk. Beiträge 131), utemeljeno osnovo in prav tako Andreaejeva obdobje 1564, češ da je Trubar cvinglijanec (Trubers Briefe 418). Oficialno se je naš reformator otepal takih očitkov, dejstva pa kažejo, da so to bile le izjave v sili; kaže to ne le njegova osebna simpatija do Bullingerja, ki zveni iz njegovih dopisov, temveč tudi prejemanje in kupovanje švicarske teološke literature, zlasti pa njena uporaba v slovenskih knjigah. Avtorjev, kakor sta Gualther ali Musculus, Trubar iz previdnosti ni citiral v svojih spisih. Zato bo tudi treba verjeti Trubarjevemu pismu, da je v Eni dolgi predgovori iz 1557 Bullingerjeva »praefatio in Johannem« (Trubers Briefe 33), čeprav pridemo po Trubarjevi izjavi v glagolskem Novem testamentu I (Slovenski protestantski pisci, Lj. 1934, 65) in po cirilskih Razumnih naucih 1562 (Bučar, Starine XXXIX, 87) do kombinacije, da je slovenska Ena dolga predgovor zgolj prevod Melancthonovih Loci communes (Kidrič, Bibliografski uvod 56). Tudi po »compendium et scopum totius sacrae scripturae« v slovenskem Novem testamentu I se je Trubar po izjavi v pismu (Trubers Briefe 33) zatekel k Svicarjem. Seveda bo vse to treba preveriti ob tekstih. Ti pa doslej pri nas še niso na razpolago.

Mirko Rupel

ČLANI LJUBLJANSKE DIJAŠKE ZADRUGE

Da dobimo zaključeno podobo Zadruge in spoznamo njen sociološki in kulturni uspeh, nam je potreben pregled članov, njihovega dela in nadaljnega razvoja posameznikov. Če upoštevamo tudi leto obnovljene Zadruge, o kateri sicer ni zapiskov, pa se je delo vendarle opravljalo v tradiciji prejšnjih let, je društvo imelo v sedmih letih 65 članov (med temi 4 izredne). Člani so bili z redkimi izjemami le višješolci. Prvi združeni so se kmalu poslovili, nekateri poznejši so bili v društvu le malo časa, zato se jedro pravih delavcev da strniti na kakih 30 članov, ki so ostali v društvu dlje in že tukaj vidneje zastavili svoje načrte; druga polovica se je uveljavila šele v poznejšem življenju, le malo jih je ostalo brez vsakega spomina v slovenski javnosti.

I. ABECEDNI PREGLED

Baloh Ivan, r. 17. avg. 1873 v Spodnji Šiški pri Lj., sin mizarja, je bil med ustanovitelji društva, njegov prvi predsednik, redni član v I. in II. poslovnem letu, izreden član do l. 1896, ko ni več sprejel članstva. Gimnazijo je študiral od 1885—93, od 1897 je bil duhovnik v raznih krajih. V Zadrugi je bral v II. posl. letu: O dijaških društvih, O slovenskem heksametru, prevode iz Hermana in Doroteje, potopisno črtico Iz potne torbe in humoresko Moj prijatelj Vinko; v III. posl. letu: Streharjev Marko, Sirota. Njegovo poznejše leposlovno delo v raznih dnevnikih in tednikih ni seglo čez podlistkarsko višino. Pisal je tudi za organizacijske in gospodarske potrebe ter delal v narodnoobrambnih društvih, posebno pri Ciril Metodovi družbi (SBL I, 23). Živi v Italiji.

Baebler Baltazar, r. 24. jan. 1880 na Vrhniki, sin sodnega uradnika, študiral realko 1892—99; združen je bil v VII. posl. letu. Ze takrat je objavljajl pesmi v Novi Nadi, Vrteu, pozneje v Slovenki, Ljublj. Zvonu. Na Dunaju je študiral kemijo, od 1905 je bil profesor, od 1917—19 ravnatelj na realki v Idriji, pozneje ravnatelj cinkarne v Celju. Pisal je poljudnoznanstvene sestavke in učne knjige o kemiji in mineralogiji (SBL I, 21). U. je 30. apr. 1936 v Ljubljani.

Benkovič Ivan, r. 24. jan. 1875 v Kamniku, sin posestnika; gimn. študiral l. 1886—94; združen je bil v II. posl. letu, pisal v Vrtec in Dom in svet